

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024



No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati



74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982



Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.



MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashtirish sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	129



Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	



Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахорова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	



O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Iloxovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	



Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	



BIZNES-REJA BALIQCHILIK XO'JALIGI RIVOJLANISHI UCHUN ASOS SIFATIDA

Dosmuratova Shaxista Kengashovna

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida o'rganilgan. Biznes-reja tushunchasi nazariy jihatdan tadqiq qilingan va mualliflik yondashuvi shakllantirilgan. Biznes-reja tuzilishi bo'yicha iqtisodiy manbalardagi yondashuvlar tadqiq va tahlil qilingan, ular asosida baliqchilik xo'jaligi uchun biznes-reja tuzilishi tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: biznes-reja, baliqchilik xo'jaligi, biznes-reja tuzilishi, baliqchilikni rivojlantirish.

Abstract: The article examines a business plan as the basis for the development of fisheries. The concept of a business plan is theoretically explored and the author's approach is formed. Approaches from economic sources to the structure of a business plan were studied and analyzed, on the basis of which the structure of a fisheries business plan was recommended.

Key words: business plan, fisheries, business plan structure, fisheries development.

Аннотация: В статье рассматривается бизнес-план как основа развития рыбного хозяйства. Теоретически исследовано понятие бизнес-плана и сформирован авторский подход. Исследованы и проанализированы подходы из экономических источников к структуре бизнес-плана, на основании которых рекомендована структура бизнес-плана рыбного хозяйства.

Ключевые слова: бизнес-план, рыболовство, структура бизнес-плана, развитие рыболовства.

KIRISH

So'nggi yillarda baliqchilik sohasida biznesni tashkil etish va rivojlantirish bo'yicha hukumatimiz tomonidan bir qator qarorlar qabul qilindi. Bular O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 1-maydagi "Baliqchilik tarmog'ini boshqarish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2939-son ^[1], 2018-yil 6-apreldagi "Baliqchilik tarmog'ini jadal rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3657-son ^[2], 2018-yil 6-noyabrdagi "Baliqchilik sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4005-son ^[3] qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 13 sentyabrdagi "Baliqchilik tarmog'ini kompleks rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 719-son ^[4], 2018-yil 31-iyuldagi "Baliqchilik sohasidagi ilmiy faoliyatni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 606-son ^[5] qarorlaridir. Mazkur qarorlarda belgilangan vazifalarni bajarish juda muhim hisoblanadi. Baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirishda biznes reja asos bo'ladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotning asosi biznes reja va uning tuzilishini shakllantirish masalalari bo'lib, mazkur masalalar xorijlik iqtisodchi olimlar B.Gustav, P.Kirshner, R.Abrams, E.Blekvell, V.P.Gruzinova, M.V.Charayeva, A.V.Paleyev va boshqalarning asarlarida muhokama qilingan.

Xorijlik iqtisodchi olim Gustav Berl, Pol Kirshnerlarning "Mgnovenniy biznes-plan" asarida "muayyan biznes-rejada qo'yilgan masalalarning ko'lam va ahamiyatiga qarab, uni ham korxonani rivojlantirishning strategik rejasini, ham kengroq harakatlar rejasining alohida elementi sifatida talqin qilish mumkin. Bunday rejalar, birinchi navbatda, rivojlanishning qandaydir yangi yo'nalishini oqlash uchun kerak, shuning uchun ular ko'pincha muntazam emas, balki bir martalikdir. Bunday holda biznes-reja – bu kompaniya faoliyatining taklif etilayotgan yangi yo'nalishining mohiyatini aniq va vizual tarzda ochib beradigan, ma'lum bir loyihani amalga oshirishning maqsadga muvofiqligini asoslaydigan asosiy ko'rsatkichlarni jamlangan shaklda aks ettiruvchi



hujjat. Bunday hujjatning yo'qligi cheklangan moliyaviy va boshqa resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib keladi; barcha xodimlarning sa'y-harakatlarini eng istiqbolli muammolarni hal qilishga jamlashga imkon bermaydi; haqiqiy erishilgan natijalarning rejalashtirilganidan og'ish darajasini baholashga imkon beradigan boshqa umumlashtiruvchi hujjat yo'qligi sababli samarali nazoratni amalga oshirishda qiyinchiliklar tug'diradi" [10], degan fikrni bildiradi.

Xorijlik soha mutaxassisi R.Abrams "Biznes-plan na 100 %: Strategiya i taktika effektivnogo biznesa" kito-bida "Biznes-reja rasmiy hujjatdir. Yaxshi biznes g'oya, ayniqsa kuchli jamoa tomonidan taqdim etilgan, o'zini potensial kreditor yoki investorga "sotadi", deb hisoblaydi ko'plab rossiyalik tadbirkorlar. Amalda aynan shu yon-dashuv biznes-rejani loyiha va uni moliyalashtirish o'rtasidagi "so'nggi mil"ga aylantiradi. Ko'rinishidan, g'oya yaxshi, bozor o'sib bormoqda va jamoa "bilib turibdi" – lekin loyihani amalga oshirish uchun mablag'larni jalb qilishning iloji yo'q" [15] deb ta'kidlaydi. Shuningdek, biznes rejaning mazmun va mohiyati, tarkibi, ishlab chiqish tartibi hamda uning ahamiyatini aynan iqtisodchi olimlarimizdan B.Yu.Menglikulov, I.R.Davletov, B.K.Uralov, O.R.Fayziyev kabi olimlarimizning o'z ilmiy tadqiqot ishlarida [11, 12, 13, 16] yetarlicha yoritib berilganligini ko'rishimiz mumkin.

Mazkur tadqiqot ishimizning ikkinchi bir qismida baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan bo'lib, respublikamizning yana bir qator, jumladan O.R.Fayziyev, A.K.Aitimbetov, D.Saidova kabi olim-larimiz tomonidan olib borilgan tadqiqot ishlarida [18, 20, 22] qishloq xo'jaligida aholini go'sht va go'sht mahsulotlari bilan ta'minlashda baliqchilik xo'jaliklarining hozirgi holati tahlil qilinib baliqchilikning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berishgan.

Shuningdek, I.Yunusov, I.S.Ochilov kabi yana bir guruh olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqot ish-larida [17, 19, 21, 23] esa, nafaqat baliqchilik xo'jaliklarida biznes reja tuzish amaliyotini yo'lga qo'yish balki, sohada ish yuritishning yangi bozor mexanizmlaridan biri va makroiqtisodiy barqarorlikka erishishning zamonaviy usuli hisoblangan klasterlashtirish orqali sinergetik samaradorlikka yetishish imkoniyati mavjud ekanligi o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Biznes-reja tushunchasining mazmun-mohiyatini tadqiq qilish va baliqchilik xo'jaliklarida biznes-reja tuzi-lishini tadqiq qilish jarayonida kuzatish, monografik tadqiq qilish, mantiqiy va taqqolama tahlil qilish kabi usul-lardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy manbalarda biznes-reja mazmun-mohiyati bo'yicha juda ko'plab ta'riflar, fikr-mulohazalar va yon-dashuvlar keltirilgan. Shulardan ayrimlariga to'xtalib o'tamiz. O'zbekiston milliy ensiklopediyasida biznes-rejaga quyidagicha ta'rif berilgan, "Biznes reja – aniq tanlangan tadbirkorlik ishining barcha bosqichlari tavsiflangan va taxminiy hisob-kitob qilingan loyiha. Unda aniq tanlangan tadbirkorlik ishining hamma tomonlari o'z aksini topadi" [9]. Shuningdek, "Biznes-reja – bu tadbirkorning rejalashtirilgan biznes sxemasining yozma qisqacha mazmuni, uning moliyaviy va samarali tafsilotlari, imkoniyatlar, strategiya va uning rahbarlarining malaka va ko'nikmalari, uni ilgari surish. Biznes-rejani yaratish juda muhim, chunki tadbirkor muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini oshirish uchun yaxshi o'ylangan, aniq yaratilgan biznes-rejaga ega bo'lishi kerak" degan fikr-mu-lohazalar keltirilgan [9].

Vikipediya "Biznes-reja (ing. biznes-reja) – korxona, mahsulot, uni ishlab chiqarish, sotish bozorlari, mar-keting, operatsiyalarni tashkil etish va ularning samaradorligi to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan xo'jalik operatsiyalarini, kompaniyaning harakatlarini amalga oshirish rejasi. Biznesni rejalashtirish – bu har qanday rejalashtirilgan va ishlab chiqilgan harakat dasturlari orqali maqsadlar va ularga erishish yo'llarini aniqlash, ularni amalga oshirish jarayonida o'zgargan sharoitlarga muvofiq tuzatish mumkin" deb keltirilgan [24].

Xorijlik iqtisodchi olimlar Gustav Berl va Pol Kirshner "Bir lahzada tayyorlanuvchi biznes-reja" asarida "biznes-reja korxonangiz gullab-yashnashi uchun kerakli yo'lni tanlab olishingizga xizmat qiluvchi hujjatdir. Biz-nesingiz bilan bog'liq bo'lgan eng ahamiyatli holat bu menejmentdir. Qisqasi bu – siz" [8] degan fikrni bildirgan. Xorijlik soha mutaxassisi Edvard Blekvellning "Kak sostavit biznes-plan" asarida keltirilishicha: "Biznes-reja bank yoki boshqa moliyaviy muassasalardan pul olish kerak bo'lganda, shuningdek, aksiyalar emissiyasida foydalaniluvchi rejadir" [6]. Xorijlik professor V.P. Gruzinova muharrirligi ostida nashr qilingan "Korxona iqtisodiyoti" darsligida: "biznes-reja biron-bir tijorat loyihasini amalga oshirish yoki yangi korxona yaratish uchun mo'ljallangan asoslangan hatti-harakatlar yig'indisini ifodalovchi hujjatdir", shuningdek, "Korxona biznes-rejasi – yangi korxona yaratishni ko'zda tutuvchi hujjatdir" kabi fikr-mulohazalarni bildirganlar [7].

"Biznes-reja – bu butun jamoaga to'g'ri yo'nalishda harakat qilishda yordam beradigan yo'l xaritasi. Qoida tariqasida, Biznes-reja biznesning o'ziga xos xususiyatlariga va bozor xususiyatlariga qarab bir-yildan uch yil-gacha ishlab chiqiladi. Biroq rejani har yili o'zgartirish (tuzatish) kerak degan nuqtayi nazar mavjud, chunki



tashqi omillar va iqtisodiy o'zgarishlarning mavjudligi kompaniyaning maqsadlari va moliyaviy ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin" ^[15].

Diskussiya. Biznes-rejaning maqsadi biznesni amalga oshirishning haqiqiy imkoniyatlarini ko'rsatish, shuningdek, tashqaridan investitsiyalarni jalb qilish zarurligini (yoki yetishmasligini) ko'rsatishdir. Shundan kelib chiqib, biznes-reja ikki guruh foydalanuvchilarni qabul qiladi:

- ichki – biznes g'oyaning asoschilari, xodimlari va tashabbuskori;
- tashqi – potensial investorlar, hamkorlar, kreditorlar.

TACIS metodikasi bo'yicha ishlab chiqilgan biznes-rejaning tuzilishi keng tarqalgandir ^[14]:

"1. Rezyume

2. Korxona maqsadlari

3. Mavjud korxona faoliyati

4. Boshqaruv

5. Bozor

6. Mahsulotlar

7. Narxlash

8. Yetkazib beruvchilar

9. Moddiy resurslar

10. Binolar

11. Xodimlar

12. Foyda va prognozlar

13. Moliyaga ehtiyoj" ^[25].

Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki hamkorlar uchun metodikaning soddalashtirilgan variantni ishlab chiqdi:

1. Sarlavha sahifasi

2. Maxfiylik memorandumi

3. Rezyume

4. Kompaniya

4.1. Korxonaning rivojlanish tarixi va biznes-rejani tuzish vaqtidagi holati, joriy faoliyat tavsifi

4.2. Korxonaning egalari, boshqaruv xodimlari, xodimlari

4.3. Joriy faoliyat

4.4. Moliyaviy holat

4.5. Kreditlar

5. Loyiha

5.1. Loyiha haqida umumiy ma'lumot

5.2. Loyiha investitsiya rejasi

5.3. Bozor tahlili, raqobatbardoshlik

5.4. Ishlab chiqarish jarayonining tavsifi

5.5. Moliyaviy reja

5.6. Atrof-muhitni baholash

6. Moliyalashtirish

6.1. Kredit mablag'larini olish va to'lash jadvallari

6.2. Garov va kafillik

6.3. Kredit mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan uskunalar va ishlar

6.4. SWOT tahlili

6.5. Xatarlar va ularni kamaytirish choralari

7. Ilovalar" ^[14].

"YevrAzESga a'zo mamlakatlarning sanoat integratsiyasini qo'llab-quvvatlash" nomli YUNIDO proyeksi 2-qismi "Strategik boshqaruv va biznesni rejalashtirish"da biznes-reja tuzilishiga quyidagicha yondashuvni keltirganlar:

"1. Rezyume.

2. Taklif etilayotgan loyihaning g'oyasi (mohiyati):

2.1. Umumiy dastlabki ma'lumotlar va shartlar;

2.2. Yangi mahsulot namunasining tavsifi;

2.3. Biznes tajribasini baholash;

2.4. Bozorni baholash;

2.5. Yangi mahsulot iste'molchilarining tavsifi;

2.6. Raqobatchilarni baholash;

2.7. Raqobatchilarga nisbatan o'zingizning kuchli va zaif tomonlaringizni baholash.



3. Marketing rejasi:

- 3.1. Marketing maqsadlari;
- 3.2. Marketing strategiyasi;
- 3.3. Marketing rejasini moliyaviy qo'llab-quvvatlash.

4. Ishlab chiqarish rejasi:

- 4.1. Yangi mahsulot ishlab chiqaruvchisi;
- 4.2. Mavjudligi va talab qilinadigan ishlab chiqarish quvvati;
- 4.3. Ishlab chiqarishning moddiy omillari;
- 4.4. Ishlab chiqarish jarayonining tavsifi.

5. Tashkiliy reja:

- 5.1. Korxona mulkchiligidan tashkiliy-huquqiy shakli;
- 5.2. Kompaniyaning tashkiliy tuzilishi;
- 5.3. Vazifalarni taqsimlash;
- 5.4. Hamkorlar haqida ma'lumot;
- 5.5. Tashqi biznes muhitining tavsifi;
- 5.6. Korxonaning mehnat resurslari;
- 5.7. Boshqaruv jamoasi a'zolari haqida ma'lumot.

6. Moliyaviy reja:

- 6.1. Daromad va xarajatlar rejasi;
- 6.2. Naqd pul tushumlari va to'lovlar rejasi;
- 6.3. Kompaniya aktivlari va passivlarining konsolidatsiyalangan balansi;
- 6.4. Zararsizlik jadvali;
- 6.5. Moliyalashtirish strategiyasi (mablag'lar manbalari va ulardan foydalanish);
- 6.6. Xatarlarni baholash va sug'urta qilish.

7. Ilova" [25].

XULOSA

Biznes-reja tushunchasiga berilgan ta'riflar va yondashuvlarni e'tiborga molik deb hisoblagan holda mazkur tushunchaga o'z yondashuvimizni shakllantirdik: "Biznes-reja – bu baliqchilik xo'jaligining batafsil tavsifini beruvchi, maqsad va vazifalarni shakllantiradigan, biznesni rivojlantirish yo'nalishlarini belgilaydigan, shuningdek, moliyaviy xarajatlarni asoslaydigan va biznes g'oyasini amalga oshirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni hisoblaydigan hujjat. Biznes-rejani ishlab chiqishning asosiy maqsadi baliqchilik xo'jaligi faoliyatini bozor ehtiyojlari va zarur resurslarni olish imkoniyatlariga muvofiq yaqin davrga rejalashtirishdir".

Biznes-reja tuzilishi bo'yicha iqtisodiy manbalardagi yondashuvlarni o'rganish asosida hamda baliqchilik xo'jaliklarining xususiyatlarini inobatga olgan holda biznes-reja tuzilishi quyidagi bo'limlarni o'z ichiga olishi kerak degan, o'z yondashuvimizni shakllantirdik:

"1. Rezyume

2. Xo'jalik tavsifi

3. Mahsulot tavsifi

4. Bozor va tarmoq tahlili

5. Marketing rejasi

6. Ishlab chiqarish rejasi

7. Tashkiliy reja

8. Risk tahlili

9. Moliyaviy reja

10. Ilova".

Rezyumega quyidagi ma'lumotlar kiritilishi kerak:

- loyihaning barcha xususiyatlarini ochib berish, shu jumladan: xo'jalik maqsadlari;
- mahsulotlarning o'ziga xos xususiyatlari;
- sotish bozorlari va raqobat;
- xo'jalikni tashkil etish va boshqarish;
- xo'jalik haqida moliyaviy ma'lumotlar;
- xo'jalik uchun potentsial foyda.

Xo'jalik tavsifi bo'limida xo'jalikning umumiy tavsifi bo'lishi kerak. Bo'limning asosiy elementlari quyidagilar bo'lishi lozim:

- xo'jalik haqidagi asosiy ma'lumotlar;
- xo'jalikning qisqacha tarixi;



- asosiy faoliyati bo'yicha biznes turi;
- xo'jalikning joylashgan joyi;
- xo'jalik faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar;
- biznes maqsadlari va strategiyalari.

Mahsulot tavsifi bo'limida xo'jalik mahsulotlari tavsifi berilgan va ularga har tomonlama baho beriladi. Mahsulotni tanlash u qanoatlantiradigan iste'molchi fazilatlarini nuqtayi nazaridan amalga oshirilishi kerak ("istak – qoniqish" zanjiri). Asosiy savol: mahsulotingizning o'ziga xos xususiyati nimada, ular nima uchun uni sizdan sotib olishadi? Buning uchun quyidagi ma'lumotlar taqdim etilishi lozim:

- mahsulot bilan qondirilgan ehtiyojlar;
- sifat ko'rsatkichlari;
- iqtisodiy ko'rsatkichlar;
- boshqa shunga o'xshash mahsulotlar bilan taqqoslash;
- patent muhofazasi;
- eksport ko'rsatkichlari va uning imkoniyatlari;
- mahsulotni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari;
- muvaffaqiyatning asosiy omillari.

Bozor va tarmoq tahlili bo'limi biznes-rejani tayyorlashning eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, u quyidagi savollarga javob berishi kerak: xo'jalikning mahsulotlarini kim, nima uchun va qanday miqdorda sotib oladi. Materialni taqdim etayotganda, ayniqsa, xo'jalik va uning rahbariyatiga ishonchni susaytirmaslik uchun o'z imkoniyatlaringizni oshirib yubormasdan va raqobatchilarning imkoniyatlarini kamsitmasdan realizmni ko'rsatish lozim. Biznes-reja quyidagi masalalarni aks ettirishi kerak:

- tarmoq xususiyatlari;
- baliqchilikni rivojlantirish tendensiyalari va istiqbollari;
- xo'jalikning tarmoqdagi roli;
- xo'jalik faoliyat yuritmoqchi bo'lgan bozor turini aniqlash; bozor tuzilishini aniqlash;
- bozor sharoitlarini baholash;
- maqsadli segmentlarni tanlash;
- bozorda joylashish;
- sotish hajmining prognozi (jismoniy va pul ko'rinishida);
- xo'jalik va uning asosiy raqobatchilarining kuchli va zaif tomonlarini tahlil qilish;
- mahsulotlarning raqobatbardoshligini baholash;
- xo'jalikning raqobatdosh ustunligi.

Marketing rejasi bo'limida biznes-rejaning maqsadlaridan kelib chiqqan holda xo'jalikning rejalashtirilgan marketing faoliyatining asosiy nuqtalarini ko'rsatish tavsiya etiladi. Bo'limning tuzilishi quyidagicha bo'lishi lozim:

- marketing strategiyasi;
- mahsulot siyosati;
- narx siyosati;
- sotish siyosati;
- aloqa siyosati;
- marketing budjeti.

Ishlab chiqarish rejasi bo'limi faqat ishlab chiqarish bilan shug'ullanmoqchi bo'lgan xo'jalik tomonidan tayyorlanadi. Bo'lim xo'jalikning kerakli miqdorda mahsulot ishlab chiqarishni talab qilinadigan muddatda va kerakli sifatda ishlab chiqarishga qodirligini ko'rsatishi kerak. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonini yanada kengaytirish, modernizatsiya qilish, moslashuvchanlik va harakatchanlik imkoniyati ham berilishi lozim. Bo'lim tarkibi quyidagi shaklga ega bo'lishi kerak:

- xo'jalikning joylashgan joyi;
- uzoq muddatli aktivlarga (kapital qo'yilmalarga) ehtiyoj;
- ishlab chiqarish quvvatlari va ularning rivojlanishi;
- aylanma mablag'larga bo'lgan ehtiyoj;
- ishlab chiqarish texnologiyasi;
- ishlab chiqarish jarayoni va operatsiyalari;
- mehnatni tashkil etish;
- sifat nazorati va atrof-muhitni muhofaza qilish;
- xarajatlar prognozi.

Tashkiliy bo'lim xo'jalikning boshqaruv tizimi va uning kadrlar siyosatiga bag'ishlangan bo'lishi kerak. Bo'limning tuzilishi quyidagi shaklga ega bo'lishi lozim:

- faoliyatni huquqiy ta'minlash;
- tashkiliy tuzilma;



- asosiy boshqaruv xodimlari;
- kompaniyaning kadrlar siyosati;
- kalendar rejasi.

Risk tahlili bo'limining maqsadi xo'jalik faoliyatini amalga oshirishdagi asosiy xavflarni aniqlash, ularning manbalari va sabablarini tahlil qilish, mumkin bo'lgan zararni baholash va xavflarni kamaytirish choralarini ko'rishdan iborat bo'lishi lozim. Ushbu bo'lim quyidagi komponentlarni o'z ichiga olishi kerak:

- xavf tahlili, loyiha riskini baholash;
- xavf yo'qotishlari, loyihaning xavf sohasi turi;
- xavflarni oldini olish va zararsizlantirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar;
- xavflarni sug'urta qilish dasturi.

Moliyaviy reja bo'limi biznes-reja bo'limlarining barcha oldingi materiallarini umumlashtiradi va ularni moliyaviy formulalar va xarajatlar ko'rsatkichlari shaklida taqdim etadi, shuningdek, investitsiyalarni olish va taklif etilayotgan loyihaning samaradorligini aniqlash rejasini o'z ichiga olishi kerak. Bo'lim uchta yo'nalishni birlashtirishi lozim:

1. Xo'jalik faoliyatining moliyaviy-iqtisodiy natijalari:
 - xo'jalikning moliyaviy hisoboti;
 - xo'jalikning moliyaviy-iqtisodiy holatini tahlil qilish;
2. Asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarni rejalashtirish:
 - xo'jalik balansining asosiy prognozi;
 - aktivlar moliyaviy va passiv foyda va zararlar prognozi;
 - pul oqimi prognozi;
 - loyihani moliyaviy baholash;
 - moliyaviy xavfsizlik marjasi prognozi;
3. Xo'jalikning moliyaviy strategiyasi:
 - investitsiya ehtiyojlari va ularni moliyalashtirish manbalari;
 - umuman xo'jalikning samaradorligini baholash;
 - xo'jalik faoliyatida ishtirok etish samaradorligini baholash;
 - xo'jalikni tahlil qilish.

Ilovada odatda asosiy matnda ko'rsatilmasligi kerak bo'lgan materiallar berilishi kerak. Biznes-rejaga qo'shimchalar biznes-reja ishlab chiqilgan ma'lumotlarning to'g'riligini tasdiqlovchi turli xil hujjatlarni taqdim etishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, yuqorida tavsiya etilayotgan tuzilishdagi biznes-reja baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirish uchun asos bo'ladi. Mazkur biznes-reja asosida ishlab chiqarishni tashkil etish va unga amal qilish baliqchilik xo'jaligining ko'zlangan asosiy maqsadiga, ya'ni biznes-rejada ko'rsatilgan sof foyda olishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 1-maydagi "Baliqchilik tarmog'ini boshqarish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2939-son qarori. <https://lex.uz/docs/3188263>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 6-apreldagi "Baliqchilik tarmog'ini jadal rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3657-son qarori. <https://lex.uz/docs/3642735?otherlang=1>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 6-noyabrdagi "Baliqchilik sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4005-son qarori. <https://lex.uz/docs/4046069>.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 13-sentyabrdagi "Baliqchilik tarmog'ini kompleks rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 719-son qarori. <https://lex.uz/docs/3343140>.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 31-iyuldagi "Baliqchilik sohasidagi ilmiy faoliyatni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 606-son qarori. <https://lex.uz/docs/3844512>.
6. Эдвард Блэквелл. Как составить бизнес-план. Издательство: –М.: Инфра-М. Переплет: мягкий.–160 страниц; 1996 г. ISBN: 5-86225-056-5; Формат: стандартный.
7. Экономика предприятия. Под ред. проф. Грузинова В.П.–М.: "ЮНИТИ", –1998.
8. Густав Берл, Пол Киршнер. Мгновенный бизнес-план. –М.: ИНФРА –М. –2001.
9. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2001. 2-jild. 20-b.
10. Густав Берл, Пол Киршнер. Мгновенный бизнес-план. –М.: ИНФРА –М. –2001.
11. B.Menglikulov. Biznes-reja uni tuzishda nimalarga e'tibor qaratish lozim? "O'zbekiston qishloq xo'jaligi" jurnali. – Toshkent, 2004. -№ 9. Sentyabr. – B. 12-13.
12. B.Menglikulov. Biznes-reja / "O'zbekiston qishloq xo'jaligi" jurnali. – Toshkent, 2005. –№ 3. Mart. – B. 7.
13. B.Menglikulov. Qishloq xo'jaligi korxonalari faoliyatini moliyaviy rejalashtirish / "Bozor, pul va kredit" jurnali. – Toshkent, 2006. –№ 4. – B. 38-40.
14. Обзор методик формирования инвестиционного бизнес-плана. М.В.Чараева, А.В.Палеев // Финансы и кредит. –2014. –№ 18. –С. 2-8.



15. Бизнес-план на 100 %: Стратегия и тактика эффективного бизнеса / Р. Абрамс, пер. с англ. 3-е изд. М.: Альпина Паблишер.–2016.
16. B.Y.Menglikulov, I.R.Davletov, B.K. Uralov O.R.Fayziyev Biznes reja: mazmuni, tarkibi, ishlab chiqish tartibi va ahamiyati / "Agrar tarmoq iqtisodiy salohiyatini oshirishda institutsional islohotlar va agroklastarlarni rivojlantirishning o'rni: muammo va yechimlar" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. – Toshkent, 2021. – B. 346-351.
17. I.S. Ochilov, S.K. Haydarov. Clusters in the economy of Uzbekistan and their issues of economic efficiency / Asian Journal of Research in Business Economics and Management 11 (10), 106-110, 2021.
18. O.R.Fayziev. A.H.Yo'ldoshboev. Food security issues in the digital economy / Web of Scientist: International Scientific Research Journal (June, 2022). – Indonesia, 2022. – Volume 3. – Issue 6. – P. 807-810 (ISSN: 2776-0979).
19. O.R.Fayziyev, S.A.Abdug'anieva, A.H.Yo'ldoshboev. Issues of improving the organizational and economic framework for the organization of agro-clusters / Galaxy international interdisciplinary research journal (GIIRJ) (June 2022). – India, 2022. – Volume 10. – Issue 6. – P. 573-576 (ISSN (E): 2347-6915).
20. O.Fayziyev, D.Saidova, S.Sheraliyeva / Qishloq xo'jaligida go'sht va go'sht mahsulotlari ishlab chiqarishning hozirgi holati tahlili / Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук 2 (13), 2022, 280-284.
21. I.Yunusov, U.Sangirova, U.Ahmedov, O.Fayziev, U.Kholiyorov. Clustering of agriculture in the republic of Uzbekistan / E3S Web of Conferences 381, 02002 (2023) Aquaculture 2022 (<https://doi.org/10.1051/e3sconf/202338102002>);
22. O.Fayziyev, A.Aitimbetov. Baliqchilik tarmog'ida samaradorlikni baholash masalalari. / "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot". – Toshkent, 2023. –№ 11-12. – B. 1380-1388.
23. I.S. Ochilov. Improving the analysis of the mezzanine financing in Uzbekistan clusters / The American Journal of Management and Economics Innovations 5 (09), 25-29, 2023.
24. Википедия (свободная энциклопедия). Бизнес-планирование. <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
25. Экономические основы модернизации и технологического развития промышленных предприятий. Стратегическое управление и бизнес-планирование. Центр международного промышленного сотрудничества ЮНИДО в Российской Федерации. <https://unido.ru/upload/files/d/documenti>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.